

PRAŽSKÝ AGENT

HRABĚTE FERDINANDA JANA VERDUGA

V DRUHÉ PŮLI 17. STOLETÍ

Michaela Buriánková

1. Úvod

Od druhé poloviny 17. století se začíná ve šlechtickém prostředí objevovat pojem „agent“ jako označení pro nový typ šlechtického úředníka, který většinou působil v místě, kde se samotný šlechtic nepohyboval příliš často a kde potřeboval prodlouženou ruku, která by jeho jménem zařizovala zdejší záležitosti. Fenomén agentů není českou historiografií ještě ani zdaleka prozkoumán. Je to z důvodu, že obecně dějinám úřednictva v šlechtických službách pro období baroka zatím nebyla věnována pozornost a máme o nich jen minimum informací.¹ Proto bych chtěla svou práci přispět k vyplnění tohoto vakua a zaměřit se na působení agenta Augustina Pichlera ve službách hraběte Ferdinanda Jana Verduga v letech 1668–1672.

Tématem šlechtického agenta se přede mnou nedávno zabývala Lenka Maršálková. Na základě korespondence agenta Jana Oktaviána Sachse s jeho zaměstnavatelem hrabětem Jeronýmem Colloredem v letech 1721–1725 se pokusila charakterizovat funkci šlechtického agenta a vztah, jaký ho k hraběti

¹ Pro dobu okolo roku 1600 máme k dispozici již řadu prací s touto tematikou. Úředníkům působícím ve službách Rožmberků, pánů z Hradce či Slavatů se již od devadesátých let věnují práce Josefa Hrdličky či Aleše Stejskala. HRDLÍČKA, Josef: *Autobiografie Jana Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice 2003; Týž: *Úředník*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 216–238; STEJSKAL, Aleš: *Matyáš Fuch z Fuchýřova: kariéra sluhy dvou pánů*. Historický obzor, 8, 1997, s. 22–33; Týž: *Deníky nebo úřednické zápisníky? Studie k problematice funkce a používání tištěných kalendářů z doby posledních Rožmberků*. Archivum Trebonense, 10, 2002, s. 116–151; Týž: *Prosopografická analýza rožmberského a švaberského úřednictva (1550–1616): Model a jeho fungování*. Sborník archivních prací, 54, 2004, s. 323–458. Podobně tomu je i v případě úředníků lobbokovických či gallasovských. K lobbokovickému úředníkovi viz KOPIČKA, Petr (ed.): *Deníky roudnického hejtmána Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611–1625*. Praha 2003. Pro úředníky na dvoře gallasovském viz SVOBODA, Milan: *Jáchym Ulrich z Rosenfeldu: Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století*. In: Týž (ed.): *Pax bello potior*. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSC. Liberec 2004, s. 126–154. Další informace k tématu šlechtických úředníků v době pobělohorské přinesla konference s názvem Barokní úředník a jeho šlechtic: Tobiáš Antonín Seeman, František Antonín Špork a jeho dědicové, kterou pořádá Ústav historických věd Filozofické fakulty Univerzity Pardubice ve dnech 26.–28. května 2011 na zámku v Pardubicích. Výstupem konference bude sborník, jehož vydání se chystá do konce roku 2011.

vázal.² Srovnáním jejich závěrů s vlastními poznatky bych chtěla dospět k nějakému obecnějšímu vymezení funkce těchto agentů. Kromě studie Lenky Maršákové existují ještě drobné zmínky o agentech v pracích věnovaných barokní šlechtě habsburské monarchie, se kterými budu své poznatky také porovnávat.³ Nově také přibude studie Jiřího Hrbka o síti valdštejnských informátorů v letech 1640–1740, jehož poznatky jsem v závěrečném shrnutí také vzala v potaz.⁴

Na základě analýzy dochované korespondence mezi hrabětem Ferdinandem Janem Verdugem a jeho stálým agentem v Praze Augustinem Pichlerem bych chtěla v této práci nastínit vztah šlechtice s jedním z jeho zaměstnanců a zjistit, jaké měl povinnosti agent vůči svému pánovi. Dále bych chtěla odhalit, jak se odlišovala funkce agenta, jenž sloužil hraběti spíše druhořadého významu, od agenta, který působil ve službách hraběte Jeronýma Colloreda, majícího v rámci monarchie a ve vztahu ke dvoru významnější pozici. Především bych se ale chtěla zaměřit na otázku, zda agent opravdu představoval nový typ úředníka, který se v 17. století objevil v souvislosti s byrokratizací státu, v čem se vymezení jeho funkcí lišilo od úředníků z konce 16. století zaměstnaných Rožmberky či pány z Hradce⁵ a zda lze funkci agenta nějak jednotně definovat.

K odpovědím na výše položené otázky se pokusím dojít na základě analýzy dopisů, jež zasílal agent Augustin Pichler svému pánovi Ferdinandu Janu Verdugovi v letech 1668–1672.⁶ Dopisů je 134, přičemž nejvíce jich pochází z roku 1668 a s postupujícími roky jejich četnost klesá. Jsou psány německou novogotickou kurzívou⁷ a jejich struktura odpovídá tehdy používané

² MARŠÁKOVÁ, Lenka: *Hrabě Jeroným Colloredo a jeho vídeňští agenti ve 20. letech 18. století*. In: FELCMAN, Ondřej (ed.): *Historie 2008. Sborník prací ze 14. celostátní studentské vědecké konference konané 5. a 6. března 2009 v Hradci Králové. Ústí nad Orlicí 2009*, s. 103–125.

³ SMÍŠEK, Rostislav: *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.* České Budějovice 2009, s. 432–434; Týž: *Hrabě Jan Adam Questenberk a proměny jeho dvora v první polovině 18. století*. In: BŮŽEK, V. (ed.): *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000. České Budějovice 2001*, s. 141.

⁴ HRBEK, Jiří: *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové a jejich informační síť*. Sborník ke konferenci Barokní úředník a jeho šlechtic (v tisku, viz poznámka 1).

⁵ K rožmberskému hospodáři KUBEŠ, Jiří: *Jan Libra ze Soběnova: Rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604–1609)*. Pražský sborník historický, 31, 2000, s. 93–148. O správě pražského domu pánů z Hradce srov. LEDVINKA, Václav: *Dům pánů z Hradce pod stupni: příspěvek k poznání geneze a funkce renesančního šlechtického paláce v Praze*. *Folia historica Bohemica*, 10, 1986, s. 269–309.

⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, Rodinný archiv (dále RA) Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, korespondence Augustina Pichlera s Ferdinandem Janem Verdugem z let 1668–1672.

⁷ Pokud budu používat doslovné citace z těchto dopisů, budu se držet normy pro přepis německých dokumentů shrnuté v ŠŤOVÍČEK, Ivan: *Zásady vydávání novověkých historických*

teorii psaní barokních dopisů.⁸ Kromě korespondence využiju pro doplnění agentovy účty a jiné samostatné dokumenty uložené v Rodinném archivu Verdugo.⁹

2. Hrabě Ferdinand Jan Verdugo

Verdugové, původně chudého měšťanského rodu, pocházeli ze španělské Talavery u Toleda. V 16. století byl díky své vojenské kariéře povýšen do hraběcího stavu první z nich – Francisco Verdugo. V Čechách se Verdugové usadili po roce 1620 osobou Viléma Verduga, který stál na straně císaře jako velitel pluku Valonů v bitvě na Bílé hoře, za což získal možnost výhodně zakoupit panství Doupov, Mašfov a Neprobylce, zkonfiskovaná hraběti Šlikovi.¹⁰ V roce 1653 se stal jediným dědicem všech českých verdugovských statků a také dluhů synovec zmiňovaného Viléma Ferdinand Jan, jehož agentovi je věnována tato studie.

Byl to hrabě nevelkého, spíše regionálního významu a zřejmě neměl žádné velké kariérní ambice. Kromě toho, že v letech 1665–1669 zastával funkci hejtmána žateckého kraje, nejevil žádnou další snahu o získání prestižnějšího postavení v rámci šlechtické společnosti habsburské monarchie. Vzhledem k velice malému majetku nedisponoval ani dostatečnými prostředky pro potřebnou reprezentaci v aristokratickém duchu a většinu času pobýval na svých venkovských statcích stranou od centra veškerého dění v monarchii. Po prodeji velké části zděděných statků mu zbylo v roce 1661

pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Praha 2002, s. 61–62.

⁸ Existovaly speciální teorie psaní dopisů, které přesně definovaly, jak má být dopis členěn a jaký vyjadřovací styl má být použit pro danou příležitost. Viz *Heslo Brief*. In: *Encyklopädie der Neuzeit* 2. Stuttgart – Weimar 2005, s. 406–417.

⁹ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 24, inv. č. 332, Účty A. Pichlera; Tamtéž, karton č. 36, inv. č. 402, Účty A. Pichlera.

¹⁰ Většinou jsou o tomto rodě dohledatelné jen základní informace v přehledových příručkách. ZEDLER, Johann Heinrich: *Grosses vollständiges Universal Lexikon Aller Wissenschaften und Künste*. Bd. 6. Halle – Leipzig 1733. [citováno 1. 5. 2010] <http://www.zedler-lexikon.de/>; dále také SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království českého, díl třináctý, Plzeňsko a Loketský kraj*. Praha 1937. Nejnovější prací o rodu Verdugů je KUBEŠ, J.: *Ze Španělska až do Horního Slezska: Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*. In: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století): Vztah regionu a centra na příkladu osudů a kariér šlechty (v tisku)*; dále srov. IGÁLY-IGÁLFY, Ludwig: *Verdugové, hrabata z Talavery v Čechách a ve Slezsku*. *Heraldika a genealogie*, 23, 1990, s. 121–132. Historii rodu také stručně shrnul v archivní pomůcce k rodinnému fondu Verdugo Jan Haubert. Tento fond obsahuje velké množství pramenů jak úřední povahy (Ferdinand Jan zastával funkci hejtmána žateckého kraje), tak pramenů k dějinám rodu Verdugo, včetně bohatého fondu korespondence mezi jednotlivými členy tohoto rodu a mezi Verdugovými a přáteli a příbuznými. HAUBERT, Jan: *Rodinný archiv Verdugo – Doupov*. Inventář. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, 1976, s. 1–2.

pouze panství Doupov. Do roku 1668 měl k dispozici statek Železnou, který do manželství s Ferdinandem Janem přinesla Maxmiliána Apolonie rozená Libštejnská z Kolovrat.¹¹ Kromě těchto panství vlastnil hrabě Verdugo ještě tři domy v Praze. Dva z jeho domů stály na Malé Straně a spadaly pod postranní právo sv. Jiří a třetí dům stál na postranním právu purkrabském.¹²

V Praze pobýval hrabě jen zřídka, většinou jednou do roka buď kvůli naléhavým úředním záležitostem, které musel vyřešit osobně, či u příležitosti konání vinobraní na svých vinicích. Na žádné pravidelné kontroly svých pražských majetků nejezdil, neboť v tom mohl důvěřovat svému zdejšímu agentovi Augustinu Pichlerovi, případně zprávám od svého švagra Wolfganga Libštejnského z Kolovrat.¹³

První aspekt agentovy služby se nám tedy odkryl – agent jako zástupce svého pána v době jeho nepřítomnosti. Co z tohoto aspektu vyplývalo a jaké další roviny v sobě skrývala funkce šlechtického agenta, rozeberu v dalších kapitolách.

3. Augustin Pichler ve službě u Ferdinanda Jana

Rodina Pichlerů sloužila u Verdugů po několik generací. Již otec Augustina Pichlera měl za úkol pořádání a obstarávání některých písemností tohoto hraběcího rodu.¹⁴ Kromě toho můžeme narazit i na další zaměstnance, kteří nesli jméno Pichler, když projdeme inventář rodinného archivu Verdugo. Vazba Pichlerů na panstvo na Doupově nebyla jen pracovní, ale jednalo se o vztah založený na tradici. Augustinova matka se snažila tento vztah pěstovat i po smrti svého manžela, hrabě jí v otázce jejích žádostí vycházel vstříc a ona na oplátku vykonávala pro hraběte drobné služby.

¹¹ HAUBERT, J.: *Rodinný archiv*, s. 5–6; BORŮVKA, Vlastimil: *Rodopis rodu pánů z Kolovrat*. In: BORŮVKA, Vlastimil – KRÁM, Josef: *Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat*. Praha 2000, s. 68–72.

¹² Dva domy na postranním právu sv. Jiří zdědil Ferdinand Jan po svém strýci Vilémovi, který je podle poznámek V. Lívy k edici pražské berní ruly zakoupil v roce 1627. Líva, Václav (ed.): *Berní rula: Pražská města*. Praha 1949, s. 134. Zmínka o Verdugových nákupech v roce 1627 je i v práci VLČEK, Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy, 3. díl, Malá Strana*. Praha 1999, s. 226. O třetím domě se objevují zmínky v korespondenci, viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 3. 6. 1670.

¹³ Wolfgang Libštejnský z Kolovrat byl starším bratrem Maxmiliána Apolonie. Vlastnil panství Malou Černoc a díky sňatku s Annou Barborou Prollhoferovou z Burgersdorfu také Luka a Verušičky. Vykonával funkci císařského rady a přisedícího lenního a komorního soudu a několik let působil také jako hejtman žateckého kraje. Viz BORŮVKA, V.: *Rodopis*, s. 68–72.

¹⁴ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 28. 2. 1669.

I Augustin tedy pokračoval v úřednické dráze, kterou vytyčil minimálně už jeho otec. Jeho profesní způsobilost k vykonávání funkce agenta hraběte Ferdinanda Jana je nám více méně zatajena. Ve sledovaném období pracoval také jako účetní české dvorské komory na oddělení pro pivní a solnou daň,¹⁵ což potvrzuje, že disponoval dostatečným vzděláním a schopnostmi také pro práci šlechtického úředníka. To v případě Augustina Pichlera jako agenta znamenalo, aby měl mimo jiné alespoň základní právnické vědomosti a byl zběhlý v náležitostech vedení sporů a ve styku s úřady.

Nemám k dispozici žádné instrukce či smlouvu pro Augustina Pichlera. Následující řádky nebudou tedy přesnou charakteristikou funkce hraběcího agenta, ale spíše pokusem o vykreslení co nejdetailnějšího a pokud možno nejvěrnějšího obrazu agenta na základě informací a popisů situací obsažených v dopisech.

4. Agent „právním sekretářem“

4.1 Byrokratizace soudnictví a zrození právních agentů

Před vydáním obnoveného zřízení se české zemské soudnictví řídilo spíše obyčejovým či tzv. nálezovým právem než právem kodifikovaným v zákonicích. Nebylo proto potřeba, aby měl advokát zvláštní právnické vzdělání. Navíc ne vždy bylo nutné, aby se strana nechala zastupovat právníkem, už proto, že vždy musel být jednání přítomen osobně představitel každé strany sporu.¹⁶

Nové zemské zřízení z roku 1627¹⁷ ale právní systém v českých zemích pozměnilo. Nejvíce postihly změny tzv. právo „ústavní“ a právo „správní“ či „procesní“ (i když tuto terminologii bychom v právnické literatuře 17. století nenašli). Především ztratilo svou platnost obyčejové právo a zemský soud již nadále neměl být tvůrcem práva. Zákony měl v budoucnu tvořit až na výjimky sám panovník.¹⁸

¹⁵ V doporučení z 9. 12. 1670, kde Ferdinand Jan potvrzuje agentovy kvality, se zmiňuje o jeho hlavním povolání jako o „buchhalter bey dem königlichen tranksteure und saltzgefell amt im königreich Böhaim“. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341.

¹⁶ K vývoji českého práva obecně MALÝ, Karel: *České právo v minulosti*. Praha 1995. Detailněji o dějinách práva procesního MARKOV, Jiří: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.–17. století*. Praha 1967; KADLECOVÁ, Marta: *České a moravské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha 2005. K historii advokacie KLABOUC, Jiří: *Staré české soudnictví (Jak se dříve soudilo)*. Praha 1967.

¹⁷ JIREČEK, Hermenegild: *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království českého*. Praha 1888.

¹⁸ MALÝ, K.: *České právo*, s. 127.

Významnou změnou, důležitou pro téma této práce, prošel samotný soudní proces, který již nadále neměl probíhat ústně. Vše se podle nového nařízení odehrávalo formou přípisů a písemných podání. Dokonce ani svědky nevyslychal soudce osobně, ale rozhodoval na základě jejich výpovědí, zapsaných úředníky desek zemských.¹⁹ Všechny kroky, které strany vykonaly, musely být provedeny na papíře a odevzdány na správných místech, ve správný čas a v bezchybné podobě. Pokud nějakou náležitost strana nesplnila přesně, mohla být pře tzv. zbavena. Bylo proto nezbytné dokonale se orientovat v procesních záležitostech, aby si účastník sporu vlastní neznalostí a neschopností nepřivodil prohru; z tohoto důvodu zde vstupují na scénu noví advokáti zběhlí v zákonech jako nezbytní zástupci v soudních přích.

Jak ale vyplývá z dalších odstavců, kromě studovaných advokátů měl šlechtic k dispozici pro záležitosti soudní i jiné úředníky, kteří se sice také vyznali v procesním právu, ale neměli právnické univerzitní vzdělání. Jejich podíl na vymyšlení právnické strategie byl minimální, což ale nesnižuje jejich zásluhu na úspěšném vedení sporu.²⁰ Zde vzniká prostor pro zaměstnání speciálního úředníka – agenta.

4.2 Augustin Pichler ve víru hraběcích sporů

Předkové zanechali Ferdinandu Janovi statky zatížené spoustou dluhů, a tak se celou dochovanou korespondencí s Augustinem Pichlerem táhne současně několik soudních pří s věřiteli ohledně majetku a dluhů rodu Verdugů.

Jak už bylo řečeno, celé řízení při zemském soudu mělo probíhat v písemné podobě. Tím, že se jednotlivé kroky v soudním řízení nevyřizovaly osobně na počkání, ale na dálku písemnou formou, se stávalo, že většinu času z doby trvání jednoho procesu vyplnilo vyčkávání mezi jeho fázemi. Čekalo se, dokud úředníci při úřadu desek zemských nevyřídí všechny náležitosti, až protistrana sepiše svou reakci, přijde odpověď na memoriál apod.

¹⁹ Předvolaný svědek byl vyslyšán úřadem zemských desek a strany pouze předložily otázky, které by chtěly svědkovi prostřednictvím úřadu položit. Příslušník šlechtického stavu mohl podávat svědectví písemně, samozřejmě potvrzené vlastní pečeti, pokud se spor netýkal cti, hrdla nebo zemských statků. MARKOV, J.: *Kapitoly*, s. 236–238.

²⁰ Nabízí se srovnání s právnickou strategií Kateřiny Swéerts-Sporck ve čtyřicátých letech 18. stol., která využívala služeb dvou až tří prokurátorů zároveň, a dozorem nad správným průběhem procesu pověřila hofmistra Tobíaše Antonína Seemana. Ten nebyl studovaným právníkem, ale jako tzv. „právní sekretář“ měl na úspěšně zakončené při také velký podíl, o čemž svědčí i speciální odměna, kterou Swéerts-Sporckové ocenili zásluhu svého úředníka. Viz Knihovna Hospitalu Kuks, inv. č. 6978–6994, kalendáře se zápisky Tobíaše Antonína Seemana, zápis z 1. 9. 1743 (případně jejich edice připravovaná týmem pod vedením Mgr. Vítězslava Prchala).

Na hladký průběh formální stránky těchto komplikovaných soudních procesů měl dohlížet agent Augustin Pichler, který nekoncepoval obhajobu, ani nerozhodoval o taktice. Tu hlavní funkci plnili studovaní právníci, kteří v letech 1668–1672 radili v Praze hraběti v soudních otázkách a navrhovali taktiku vedení sporu. Těchto advokátů a právních přátel mohlo pracovat na jednom sporu i více. V našem případě to byli právníci dva: Matyáš Maxmilián Macht z Löwenmachtu, který zároveň jako své hlavní povolání vykonával funkci kancléře Starého Města pražského,²¹ a Šebestián František Pauer, který působil jako prokurátor u zemského soudu.²² Tito dva odborní právní poradci nebyli přímými zaměstnanci hraběte a nedostávali pevný pravidelný plat. Na rozdíl od nich zaměstnával hrabě Augustina Pichlera po celý rok. Agent měl smluvně slíbenou pevnou mzdu 24 zlatých ročně a jako šlechtický úředník získal ubytování v jednom z hraběcích pražských domů zdarma.²³ Podobný zaměstnanecký vztah vázal k hraběti i jeho vídeňského agenta Sebastianiana Schotta, který měl plnit zřejmě podobné úkoly jako Pichler.²⁴

Tito hraběcí zaměstnanci a pomocníci, někteří dlouhodobí, někteří jednorázoví, byli s hrabětem svázáni na různých úrovních a jejich funkce a úkoly na sebe nejen logicky navazovaly, ale také se výrazně prolínaly. Všichni tito agenti, právní poradci a aktivní advokáti tvořili propracovanou síť, která měla pokrýt vyřízení veškerých soudních pohledávek hraběte. Nejenže byli všichni v kontaktu s hrabětem, ale o stavu jednotlivých záležitostí se informovali i navzájem. Každý měl sice své vlastní instrukce a úkoly, ale ty většinou úzce souvisely s úkoly ostatních, a proto bylo nutné vědět, jak se s nimi ostatní vypořádali. Často se scházeli a společně se o dalším postupu

²¹ Tento vysoce vzdělaný právník pocházel z rodu, kde byla kariéra v advokacii tradicí. On sám vystudoval nejen pražskou právnickou fakultu, ale byl zapsán i na univerzitě v Lovani. Lze proto předpokládat, že to byl velice kvalitní právník. Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Sběrka matrik, sign. M 12, fol. 0056r, Nomina studiosorum facultatis iuridicae universitatis Pragensis (1638–1762); WILS, J.: *Les étudiants des régions comprises dans la nation germanique a l'université de Louvain (1642–1776)*. Louvain 1909, s. 99; viz také MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. I. díl. Praha 2008, s. 594. Např. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 22. 1. 1668, 4. 2. 1668, 26. 1. 1669, 3. 3. 1670 a 1. 1. 1671.

²² O Šebestiánu Františku Pauerovi např. tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 16. 3. 1668, 24. 3. 1669, 2. 6. 1669 či 1. 9. 1669.

²³ Tamtéž, Kvitanice z 9. 5. 1669, 9. 6. 1668, 2. 3. 1670 a 29. 2. 1671. O dalších formách odměny, kromě obligátního obdarování nějakou potravinou či nápojem u příležitosti některého z každoročních lidových svátků, se v archivním fondu Verdugo žádné zmínky nenacházejí.

²⁴ Žádné instrukce či smlouva pro vídeňského agenta Sebastianiana Schotta se v rodinném archivu Verdugo nedochovaly. O Sebastianu Schottovi jako agentovi se pouze často zmiňuje ve svých dopisech Pichler. Např. tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 1. 7. 1668, 11. 7. 1669, 14. 4. 1670, 26. 4. 1671.

radili. Z tohoto sdělení by nemělo vyplynout, že měl Augustin Pichler mezi ostatními studovanými právníky nějaké významnější či dokonce rovnocenné postavení. Vzhledem ke své minimální odborné způsobilosti Pichler naopak většinou vyhledal Machta či Pauera, aby se s nimi poradil a zkonzultoval rozkazy od hraběte. Ani vůči hraběti nevystupoval jako suverénní právník, nejednal svévolně podle svých názorů, ale podle hraběcích instrukcí. Pokud se mělo něco udát jinak, než jak hrabě nakázal, tak jedině po poradě s těmito spolehlivými odborníky.²⁵

Pichler jako pražská „poštovní centrála“ svého hraběte přišel do styku s většinou korespondence týkající se právě řešených sporů, mohl se seznámit s jejím obsahem a zřejmě bylo přímo jeho povinností dopisy přečíst a být „v obraze“,²⁶ informace strádat a zajistit jejich rozptýlení po ostatních článkách hraběcího advokátského aparátu, aby bylo vedení pře co nejefektivnější.

Co dalšího agent v oblasti soudnictví pro hraběte vykonával? Především fungoval jako prodloužená ruka hraběte, ve všech záležitostech vystupoval jako jeho zástupce a měl za úkol styk s úřady a soudy jeho jménem. Jako agentovi připadly Pichlerovi úkoly spíše byrokratického rázu. Nebyl tedy žádným právníkem, nýbrž jen pomocnou právní rukou, která vyřizuje veškeré písemnosti a má na starosti spíše organizační záležitosti, a proto bych jeho funkci nazvala „právní sekretář.“ Ve formalitách kolem vedení při zemském soudu se vyznal a zřejmě získal z několika let styků s úřadem desek zemských i dost praktických zkušeností, aby se na něj mohl hrabě Ferdinand Jan spolehnout.

Úkolem Augustina Pichlera jako „právního sekretáře“ bylo především dohlížet na pohyb veškerých písemností týkajících se sporu. Zjišťoval, jaké dokumenty je potřeba k úřadu dodat, v jakém mají být množství, zda to musejí být originály, či stačí kopie, a následně bylo na něm, aby všechny potřebné listiny získal, shromáždil, patřičně zkontroloval a ověřil (resp. zajistil kontrolu a ověření) a odeslal je k zemskému soudu. Zvlášť v případech, které se táhly i několik let, a soud byl nucen vracet se zpět k dílčím rozhodnutím, ta přehodnocovat či na jejich základě rozhodovat o oprávněnosti obhajoby, měl Pichler se sháněním všech potřebných dokumentů hodně práce.

Každá etapa vedení pře byla zapisována do různých kvaternů desek zemských, podle druhu vkladu.²⁷ Stejně tak všechny soudní výroky se stvrdily

²⁵ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 23. 6. 1668 či 3. 3. 1670.

²⁶ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 3. 3. 1670.

²⁷ Pro jednotlivé knihy desek zemských se během 14. století ustálil název kvatern. Toto pojmenování vzniklo z původního označení čtyř dvojlistů svázaných dohromady, na které se prováděly deskové zápisy. Těchto kvaternů existovalo několik řad, které se odlišovaly podle druhu zápisů. BURDOVÁ, Lenka: *Úřad desek zemských*. Sborník archivních prací, 36, 1986, s. 281.

tím, že byly vloženy do desek zemských.²⁸ Pokud se tedy chtěl obhájce odvolat na předchozí rozhodnutí soudu, musel k obhajobě přiložit výpis z desek s tímto výrokem, který byl samozřejmě patřičně zpoplatněn. Pokud byl otevřen daný případ již poněkolikáté, bylo od vydání Obnoveného zřízení zemského možné použít svědeckých výpovědí, opatřených při jeho prvním projednávání, a stačilo jejich výpovědi obnovit.²⁹ Pokud chtěla strana obnovit předchozí svědecké výpovědi, bylo opět nutné vyžádat si jejich opisy v kanceláři úřadu desek zemských. Řada požadovaných dokumentů také zůstala uložena v archivu rodiny Verdugů. Starostí o shromažďování všech těchto dokumentů byl pověřen Augustin Pichler jako právní agent.

Kromě zajišťování starých písemností musel Pichler také sledovat osudy těch právě vznikajících. Zařizoval zápis jejich obsahu do desek zemských, žádal si veškeré kopie, které budou potřeba k dalšímu jednání, ujišťoval se, že budou hraběcí dokumenty k úřadu dodány včas, a byl přítomen všem důležitým soudním aktům, odevzdáním dokumentů protistranou atd. Sledovat pohyb všech spisů nebyla jednoduchá záležitost, protože spor často probíhal v několika rovinách. Souběžně s hlavním sporem se rozběhlo důkazní řízení a další dílčí řízení kolem formalit vedení sporu apod. Roviny se prolínaly, místy na sebe navazovaly, jindy se křížily, přičemž každá rovina spočívala v několikanásobné výměně spisů mezi stranami skrze úřad.

Bylo tedy na agentovi, aby zajistil správné zacházení s dokumenty, včas vyzvedl všechny odpovědi protistrany, aby se všechny kopie dokumentů dostaly do rukou hraběcích obhájců a byly v pořádku k dispozici pro následnou inrotulaci.³⁰ Zřejmě bylo možné, i když asi ne oficiálně přípustné, obejít pravidla úřadu a získat potřebné kopie zápisů svědeckých výpovědí i jinou cestou, levnější a jednodušší, a to díky síti kontaktů a přímluvců. Kvůli blízkosti se inrotulaci pře s Kateřinou de Contreras, bylo potřeba shromáždit sepsané

²⁸ Tamtéž, s. 310–311.

²⁹ MARKOV, J.: *Kapitoly*, s. 228–229.

³⁰ Základem jednání úřadu desek zemských byly porady místouředníků. Tato rada projednávala veškerá podání, žádosti a žaloby k zemskému soudu a měla na starosti vyřízení všech písemností vzešlých z jeho zasedání. Rozhodovalo se hlasováním a případné sporné záležitosti měli řešit prokurátoři či advokáti pověřeni vedením sporu s vyššími úředníky. Všechny případy, které se měly projednávat na zasedání většího zemského soudu, musely projít nejprve touto radou, která se měla vyjádřit ke všem aktům s případem souvisejícím a teprve až uznala za vhodné, doporučila toto řízení uzavřít a veškeré materiály předat k zemskému soudu, neboli „inrotulovat“. Viz BURDOVÁ, L.: *Úřad*, s. 286–287. Od 17. století, kdy měl vedení každé pře na starost zvláštní prokurátor či advokát, bylo jeho povinností dohlédnout, aby inrotulace proběhla v pořádku a k zasedání soudu se dostaly skutečně všechny potřebné doklady. Zmínky o zásahu prokurátora a advokáta do připravované inrotulace viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 24. 3. 1669.

svědecké výpovědi.³¹ Pichler se tedy domluvil s jakýmsi panem Danielem (zřejmě úředníkem desek zemských), který mu slíbil potřebné výpovědi propůjčit k opsání. Jenže tento úředník spolupracoval i s protistranou, které výpovědi k opsání poskytl dříve, takže Pichlerovi znemožnil tyto kopie získat včas. Agent proto musel řešit dilema, zda výpovědi vyzvednout přímo u desek zemských, i když to bude mnohem dražší, nebo počkat, jestli budou podle advokáta Machta skutečně potřebné, aby je neplatil zbytečně.³² Ne vždy bylo jednoduché s úřady vyjít a získat od nich všechny požadované dokumenty včas a bez delších průtahů. Agent je musel často na úřadu urgovat několikrát za sebou a leckdy musel obejít obvyklé postupy a obrátit se na své přátele a příbuzné, aby dokumenty získal.³³

I přesto, že měl na starosti „pouze“ agendu, nebo vlastně právě proto, musel být neustále přesně informován o stavu projednávaných záležitostí. Prakticky denně byl s úřady ve styku, zjišťoval, v jaké fázi řízení se jednotlivé záležitosti nacházejí a podával o tom zprávy Ferdinandu Janovi. Podle potřeby a zjištěných informací navrhoval hraběti další postup, kontaktoval známé advokáty a připravoval po poradě s nimi další důležité kroky. Musel také vědět, který úředník má jednotlivé úkony v kompetenci, aby se na něj mohl obrátit s prosbou o uspíšení řízení či s dotazem. Vzhledem k tomu, že se případy často postupně řešily u několika různých úřadů, které si samy navzájem předávaly patřičná akta, měl agent přesně přehled o tom, ke kterému úřadu momentálně akta putují, a vždy si zkontroloval, jestli v pořádku dorazila. Kdyby se nějakou náhodou ztratila, či byla na příslušném úřadě odložena bez toho, aby se začala projednávat, Pichler by byl první, kdo by se o tom dozvěděl a podnikl první kroky k nápravě. Většinou putovaly písemnosti mezi úřadem desek zemských, českým místodržitelstvím a Vídní, protože při odesílání případu od zemského soudu k revizi české dvorské kanceláři fungovalo místodržitelství jako prostředník. Navíc bylo od poloviny

³¹ Jednalo se o spor se sestrami Martou Kropfovou a Kateřinou de Contreras, rozenými Rutgerstovými, které tímto minimálně od třicátých let 17. století vymáhaly svou pohledávku, zanechanou ještě Ferdinandovým strýcem Vilémem Verdugem. NA, Stará manipulace, sign. V 6/1, karton č. 2455; Tamtéž, sign. V 6/5, karton č. 2456.

³² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z ledna 1670.

³³ „Hierbey kommt ein abschrift deß Kropfschen revisionsgegenbericht, welcher man aber, weil es nit styli wäre, ungehindert ich bey der königlichen stadthalterey um die communication in Eüer Gnd. nahmen einkommen, von der selbigen canzley nit folgen hat wollen lassen, sondern es hat mein schwager selbe zugefallen durch seinen amanuensen...“. Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 24. 2. 1669.

17. století pověřeno dohledem nad úřadem desek zemských, takže se řada nesrovnalostí v řízení zemského soudu musela řešit přes ně.³⁴

V neposlední řadě disponoval agent financemi hraběte Ferdinanda Jana, alespoň omezeným množstvím, a tudíž bylo v jeho kompetenci za provedené úřednické úkony jeho jménem platit, neboť pro všechny úřední úkony byla určena taxačním řádem částka, kterou byl žadatel povinen zaplatit. Leckteré úřední úkony nebylo často možné ani bez včasného zaplacení taxy provést.

Ačkoli měli úředníci desek zemských nařízeno projednávat spisy v tom pořadí, v jakém byly podány, existovaly výjimky, které se řešily přednostně. Například veškeré přípisy od správních úřadů, dvora či místodržitelství se dostaly na pořad jednání dříve, podobně jako všechny případy, u kterých existovalo nebezpečí z prodlení: hypotéky, záležitosti vdovské a sirotčí.³⁵ Ani po vyčerpání těchto instrukcemi povolených výjimek neprojednávali úředníci za všech okolností podání ve spravedlivém pořadí. Když chtěl někdo svou záležitost urychlit, neškodilo pojistit si její brzké projednávání u samotných úředníků. Každý šlechtic měl sít přátel, ať už těch bližších či pouze formálních, které mohl využívat mimo jiné jako přímluvce v úředních záležitostech. Když potřeboval uspišit jednání či dokonce zajistit, aby jednání vyšlo v jeho prospěch, byli tady jeho vlivní „přátelé“, s nimiž udržoval léta kontakty a kterým se stačilo pouze připomenout a poprosit o přátelskou výpomoc.

Takové udržování kontaktů obnášelo pravidelnou korespondenci a občasný dar v podobě zvěřiny či vína z vlastní vinice. Rozhodně nestačilo jen odeslat akta k úřadu a čekat. Proto tu byl agent Pichler, aby všechna podání, která učinili buď Verdugovi advokáti, nebo on sám po poradě s nimi, sledoval a včas informoval hraběte, v jakém se jednotlivá podání u desek zemských nacházejí stavu, a popoháněl je všemi možnými pákami. Jednou připomínal hraběti, že už dlouho menším úředníkům neposílal jako pozornost zvěřinu.³⁶ Jindy zase pouze oznamuje, že záležitost urgoval nebo že se chystá připomenout svým známým úředníkům, aby se věc řešila. Takhle kontroloval nejenom ty části řízení, jejichž řešení právě leželo u úřadu zemských desek v Praze, ale také všechna podání, která se měla řešit u české dvorské kanceláře ve Vídni.³⁷ V případech záležitostí vídeňských psal nejen tamnímu Verdugovu

³⁴ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 15. 11. 1668 či 24. 3. 1669.

³⁵ BURDOVÁ, L.: *Úřad*, s. 288.

³⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 23. 9. 1668.

³⁷ Jednou z dalších novot, kterou do systému českého soudnictví přispěly pobělohorské správní reformy, bylo zavedení královského dozoru nad rozhodnutími zemského soudu. Do té doby platil zemský soud pro šlechtické právo za první a poslední instanci. Od roku 1627 byla zavedena tzv. revize vadných rozhodnutí zemského soudu, což znamenalo, že české zemské

agentu Sebastianu Schottovi, ale také vlastním úředníkům české dvorské kanceláře.³⁸

O tom, že by v podobných záležitostech pomáhal i Jan Oktavián Sachs hraběti Jeronýmu Colloredo ve Vídni, se Lenka Maršálková nezmiňuje. Nezdá se, že by měl nějaké výraznější znalosti o vedení soudních pří, a ani se nedostával do častého styku se soudními úřady jako Augustin Pichler. Zřejmě tedy nebylo nutné, aby agent disponoval právníckými znalostmi. Nicméně jako zástupce svého pána musel Sachs s některými úřady do styku ve Vídni přicházet. V roce 1725 byl například pověřen svým pánem, aby vyřídil s místními úřady jeho nobilitaci, v čemž se naopak vyznal velice dobře. Dokonce natolik dobře, že je možné, že jeho služeb v této záležitosti využívali jiní šlechtici.³⁹ Záleželo tedy na samotném šlechtici, aby se rozhodl, za jakým účelem si agenta najímá a které schopnosti u něj tedy potřebuje hledat.

5. Agent jako správce Verdugových pražských majetků

5.1 Verdugovy pražské domy

Nezanedbatelnou pomoc představoval agent pro Ferdinanda Jana i v organizaci hospodářských záležitostí v Praze, kde hrabě vlastnil minimálně tři domy, jak již bylo zmíněno výše. Provoz městských domů vyžadoval velkou pozornost, a tak se Augustin stal jejich „vrchním správcem“, který měl za úkol dohlížet na místní zaměstnance hraběte, jako byli správci, zahradníci a řemeslníci, a na chod domů obecně. Také měl být ve styku se sousedy a hájit před nimi Verdugův majetek.⁴⁰ V neposlední řadě byla jeho starostí oprava domů, které se zřejmě nenacházely v nejlepším stavu, neboť za celých pět let sledovaných v korespondenci se nestalo, aby neprobíhaly na domech nějaké opravy a řada nájemníků těchto domů si na jejich špatný stav stěžovala.⁴¹

soudnictví spadalo pod českou dvorskou kancelář, která měla od té doby na starosti i vyřizování všech revizí a stala se tak nejvyšší soudní instancí pro soudnictví zemí Koruny české. MALÝ, K.: *České právo*, s. 126.

³⁸ O kontrole pražských řízení např. SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 8. 9. 1669. O vídeňských záležitostech referuje agent hraběti např. tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 11. 11. 1668, 11. 7. 1669 či 22. 9. 1670.

³⁹ MARŠÁLKOVÁ, L.: *Hrabě*, s. 119.

⁴⁰ Například musel řešit spor se sousedem, jehož dřevěný kouřovod vedl přímo kolem střechy jednoho z hraběcích domů a ze kterého stoupalo neúnosné teplo. Viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 26. 3. 1668, 13. 3. 1669, 3. 6. 1669 a 11. 7. 1669.

⁴¹ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 19. 5. 1668, 25. 5. 1670 či 3. 6. 1670.

Správci domů (Pichler je v dopisech označuje slovem „*wirth*“,⁴² ale platili současně za nájemce domů) byli většinou najímáni na půl roku, přičemž před uplynutím smluvené lhůty mohla být spolupráce s nimi prodloužena o další půlrok. Nájemníci nebyli vždy úplně spolehliví lidé, navíc většinu z nich hrabě ani neznal osobně, takže mu nezbývalo než svěřit dozor nad nimi spolehlivějšímu, několikaletou službou osvědčenému agentu Augustinovi. Ten měl od nich vybírat peníze, dohlížet, aby zaplatili včas, a vymáhat na nich dlužný nájem. Zároveň kontroloval, jestli správci plní své povinnosti, a mohl hraběti navrhnout, aby je z domu vystěhoval v případě, že porušovali smlouvu. Také se sháněl po nových náhradních nájemnících a sám s nimi uzavíral dohodu a domlouval podmínky jejich pobytu v hraběcím domě. Augustin ovšem neměl v těchto záležitostech úplně volnou ruku. Jeho povinností bylo zhodnotit situaci a podat o ní zprávu Ferdinandu Janovi. Většinou přidal i vlastní názor a radu, jak situaci řešit, ale sám nesměl podniknout nic bez svolení hraběte. Většinou ale dal hrabě na Pichlerův úsudek, neboť ten měl o situaci nejlepší přehled a dokázal navrhnout velice praktická a užitečná řešení problémů.

Aby věděl, který řemeslník a jaký materiál je aktuálně potřeba, musel být agent přesně informován o stavu jednotlivých domů. Leckdy prokázal i velice praktického ducha, jako v srpnu 1670, kdy navrhl jako nového nájemníka jednoho místního tesaře a doporučil hraběti upřednostnit tohoto tesaře před jinými zájemci, neboť „dům je ve špatném stavu, potřebuje opravit střechu, a pokud bude chtít tesař zůstat suchý, nezbude mu nic jiného, než sem tam něco na domě poopravit“. Hrabě by tak získal v jedné osobě jak nájemce, tak dobrovolného opraváře.⁴³

Kromě vymáhání dluhů měl agent za úkol také jednat s Verdugovými věřiteli a vysvětlovat jim, proč hrabě nemůže včas své dluhy splatit. Zároveň neustále uctivě vyřizoval vzkazy od věřitelů hraběti a žádal na něm další a další peníze na splátky těchto dluhů. Ovšem v ideálním případě si měl sehnat peníze sám, z nájmu a splátek hraběcích dlužníků.

Při svém hospodaření plnil Pichler i úkoly zásobovače a nákupčího. Zásoboval šlechtickou rodinu na Doupově především vínem a ovocem pocházejícím z hraběcí vinice. Posílal hotové víno, na podzim i pár čerstvých hroznů a vedle toho další ovoce jako broskve, kdoule apod.⁴⁴ Z Prahy

⁴² Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 18. 6. 1669, 4. 8. 1669 a 3. 6. 1670.

⁴³ „...meines unmaßgebige erachtens wäre ratsam ihm vor jemanden andern einzunehmen, zumahlen daß haußl ganz baufellig, daß tachwerck nichts nutz und er dießfalls, wann er drucken bleiben wollte, nit unterlassen thäte nach und nach etwaß anzurichten und außzubessern“. Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 3. 8. 1670.

⁴⁴ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 23. 9. 1668 a 29. září 1669.

na Doupov často také putovaly náročnější řemeslné výrobky, které nebyly k sehnání na venkovském panství, alespoň ne v takové kvalitě.⁴⁵

5.2 Agent na vinohradu

V 17. století vypadaly svahy řady pražských kopců jinak než dnes. Pokrývaly je rozlehlé zahrady a vinice, které jsou zde doloženy už od dob středomověku. Nejznámější a nejrozlehlejší vinohrady ležely např. pod Pražským hradem (tzv. Svatováclavské vinice), v Tróji (Vinice svaté Kláry) a nedaleko Vysočan (Vinice Máchalka). Bylo běžné, že i jednotliví šlechtici, kteří si v Praze zřídili palác, vlastnili menší či větší pozemek se zahradou a vinohradem. Svoji vinici, třeba jen drobnou, si mohl zřídít i méně bohatý šlechtic, jakým byl Ferdinand Jan Verdugo. Na své vinici si hrabě zakládal a Pichler málokdy opomněl v dopisech hraběti zmínit, v jakém stavu se jeho zahrada nachází, a jeho žádosti o další peníze na obdělávání vinné révy se opakovaly s železnou pravidelností. Proto jsem v rámci kapitoly o agentových hospodářských úkolech vyčlenila Pichlerově starosti o vinici vlastní podkapitolu.

V oblasti vinohradnictví připadly Pichlerovi především tyto úkoly: kontrola dvou stálých zaměstnanců na vinohradu (vinaře a zahradníka), vyplácení jejich mzdy, shánění materiálů (viničné tyčky, prkna, slámu na přivazování výhonků k tyčkám, od sousedů řízky nových odrůd a hnojivo a zeminu na zimní přikrytí révy) a najímání sezónních pracovníků.⁴⁶

Nejdůležitější a v dopisech nejkomentovanější částí vinařského roku bylo vinobraní. Už zhruba měsíc dopředu oznamoval agent hraběti, kdy by se mělo vinobraní konat,⁴⁷ neboť bylo potřeba termín sklizně pečlivě naplánovat vzhledem k počasí nastupujícího podzimu a působení škodlivého hmyzu. Navíc bylo potřeba před sklizní zařídit spoustu věcí, především zaslání sudů

⁴⁵ Například v prosinci 1668 si nechal hrabě zhotovit u pražského zlatníka část koňského postroje, stříbrný prsní pás. Pár týdnů před zhotovením tohoto pásu pobýval hrabě v Praze a zřejmě zlatníkovi zakázku osobně zadal. Agent měl jen hotový výrobek zaplatit z peněz, které mu speciálně pro tuto příležitost přepsal hraběcí sekretář, a nechat ho dopravit na Doupov; Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 28. 10. 1668. Dále sháněl on, případně jeho matka pro členy hraběcí rodiny dva lokty lněné tkaniny, tzv. cvilinku, modlitební knížku, u lékárníka vyzvedával léky a jinde sháněl další drobnosti. Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 23. 11. 1669. O pohledávkách u lékárníka viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 24, inv. č. 332, Účty A. Pichlera z června–září 1671.

⁴⁶ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 4. 2. 1668; Tamtéž, karton č. 24, inv. č. 332, Účty A. Pichlera z října–ledna 1672.

⁴⁷ O blížícím se vinobraní se Pichler začíná zmiňovat zhruba od začátku září. Viz SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 23. 9. 1668, 29. 9. 1669 a 22. 9. 1670.

na víno z Doupova do Prahy.⁴⁸ S vinobraním se začínalo většinou na konci září, případně začátkem října, a byla to vždy velká událost, zřejmě i otázka prestiže, neboť Pichler v dopisech komentoval stav ostatních vinic až s žárlivou důkladností. Dokonce i hrabě a jeho rodina vždy vzali vinobraní jako záminku, proč se jet podívat do metropole Čech.⁴⁹ Při každé takové návštěvě rovnou osobně zkontrolovali stav svých domů a ostatních pražských záležitostí a agenta dále pověřili novými úkoly.

6. Agent jako poštovní posel

Dalším nezanedbatelným úkolem Augustina Pichlera bylo obstarávat doručení většiny hraběcí korespondence ostatním adresátům a získat od nich pro hraběte co nejdříve odpovědi. Odesílání a přeposílání dopisů zabíralo velkou část jeho povinností vůči hraběti, jak je patrné z účtů, kterými své služební výdaje vykazoval.⁵⁰ Pokud pomineme výdaje na provoz vinohradu, které tvořily největší část veškerých plateb a pro které sám Pichler vydělil zvláštní rubriku, zjistíme, že více jak polovinu položek té další rubriky zabírají výdaje na poštu. Dokonce i název rubriky zní: „...další výdaje na poštovné a jiné výdaje“.⁵¹ Dopisů od hraběte měl agent s jednou poštou doručit třeba i pět.⁵²

Hrabě využíval ke korespondenci buď služeb královské pošty, či vlastních posílů. Dopisy posílal přímo do rukou agenta Pichlera, jenž se dále postaral o jejich doručení přímo do rukou adresátů.⁵³ Takové jednání bylo praktické nejen kvůli zajištění správného doručení veškeré korespondence, ale také kvůli agentově právnícko-sekretářské funkci, neboť většinu dopisů měl

⁴⁸ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 9. 9. 1668, 20. 9. 1668 a 2. 10. 1668.

⁴⁹ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 2. 10. 1668 či 4. 9. 1670.

⁵⁰ SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 24, inv. č. 332, Účty A. Pichlera.

⁵¹ „...weiter aufgaben auf postgeldern und anderen unkosten“. Tamtéž.

⁵² SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 9. 9. 1668 či 11. 8. 1668.

⁵³ Že skutečně hrabě pro spojení se svým agentem v Praze využíval poštu, je patrné ze zmínek v dopisech: „...schicke ich selbigen mit dem Schlackenwertischen postilion“ (Schlackenwert je německý název obce Ostrov u Karlových Varů). Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 11. 8. 1669; „...durch den Falkenawer boten, falls mir entzwichen ein andere gelegenheit vorfallet...“ (Falkenau je německý název Sokolova). Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 22. 12. 1669; „...hat gestern abents der Sachsische postilion mir recht eingehändiget“. Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 22. 12. 1669.

za úkol nejenom předat dál, ale také přečíst, aby byl informován o stavu všech úředních podání a soudních pří (viz kapitola Agent „právním sekretářem“).⁵⁴

Kromě roznášení pošty po Praze měl Pichler za úkol odesílat dopisy, které hrabě potřeboval doručit do Vídně.⁵⁵ Vzhledem k tomu, že neexistovalo přímé poštovní spojení saské trasy s Vídní a pošta musela projít komplikovaně pražským poštovním centrem, nedůvěřoval zřejmě hrabě poštovnímu úřadu, že by na tak dlouhé a složité cestě jeho psaní neztratil. Ani odesláním korespondence do Vídně Pichlerův úkol většinou neskončil, protože mnohdy bylo třeba ujistit se, že skutečně pošta dorazila, kam měla namířeno.

Agent neroznášel po Praze pouze dopisy, ale také zvláštní dary či peníze, kterými hrabě při některých příležitostech posíloval vztahy se svými dobrými známými a dalšími vlivnými lidmi, jejichž přízeň si tímto chtěl zachovat. Většinou se to dělo kolem významných církevních svátků či u příležitosti Nového roku. Tak jak bylo na „masopustní outerek“ dobrým zvykem, že hospodář obdaroval svou čeleď či šlechtic své poddané, tak i Ferdinand Jan využil této příležitosti k tomu, aby poctil nějakým malým darem nejen své poddané a služebníky, ale i přátele a podpořil své významné kontakty v řadách vlivných šlechticů. I Augustin s rodinou poníženě děkovali za prokázanou milost.⁵⁶

7. Agent informátorem

Kromě starosti o hraběcí korespondenci měl Augustin Pichler další povinnost související s poštou, a sice podávat hraběti informace o aktuálních událostech, které hýbaly monarchií a Evropou, neboť i Ferdinand Jan potřeboval být v obraze. Nejčastěji se jednalo o informace o tom, jak se vyvíjejí válečné konflikty v Evropě či k jakým konfliktům se schyluje, a který stát a jak se na ně připravuje. Řešila se také otázka různých diplomatických setkání a zahraničních vztahů habsburské monarchie. Stranou zájmu nezůstávalo ani dění u dvora ve Vídni. Pichler tlumočil hraběti informace například o tom, kdo z významných dvorských úředníků či jiných důležitých osob zemřel, kdo se ženil, komu se narodil potomek apod.⁵⁷

⁵⁴ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 3. 3. 1670.

⁵⁵ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 3. 3. 1670.

⁵⁶ Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 28. 2. 1669.

⁵⁷ „Von deß hiesigen herrn erzbischoffen alzue unzeitigen tod werden Eüer Gnd. leider ihne zweifel schon aviso bekommen haben. Diesem ist den 1. junij gleichfaßß der erzbischoff zu Salzburg und cardinal von Thun auß verletzung deß schiebeins warzue der kalte brand gestossen, gefolget. Ist schad um solche 2 stattliche herrn“. Tamtéž, A. Pichler F. J. Verdugovi z 9. 6. 1668.

Informace o diplomatických jednáních a válečných konfliktech či jiných zajímavých událostech totiž putovaly po poštovních trasách Evropy jako tzv. kurýrní relace, ze kterých se postupně vyvíjely i klasické noviny. V Praze měl každý možnost zajít na poštmistrovský úřad, přečíst si za drobnou úplatu nejčerstvější kurýrní relaci s informacemi z ostatních poštovních center, případně noviny vydávané ve Frankfurtu či v jiných městech.⁵⁸ K těmto informacím o dění ve „velkém světě“ přeposílal agent hraběti i novinky z městského života, především ty, které se týkaly významnějších šlechticů pobývajících v Praze. Řada zpráv také nepocházela jen z relací a novin, ale často i z doslechu, z toho, „co se povídá“. Kromě Pichlera měl hrabě ještě několik dalších informátorů (například agenta Schotta ve Vídni), kteří tvořili jednu propojenou síť a jejichž informace se mohly překrývat. To mohlo být pro hraběte výhodné, protože v případě, že údaje informátorů pocházely z odlišných zdrojů, mohl Ferdinand Jan jejich srovnáním získat přesnější informace.⁵⁹ Kromě těchto stabilních zaměstnanců či poradců se hrabě čas od času obracel s žádostí o poskytnutí informací i na své známé na postech zemských úředníků, případně využíval kontaktů svých zaměstnanců.

Pichler jako zpravodaj se nepouštěl se do žádných podrobných analýz. Většinou mu stačilo situaci popsat jednou větou, pokud se jednalo například o obyčejné nekomplikované úmrtí některé z významných osobností habsburské monarchie, případně přidal pár vět navíc, pokud se snažil co nejvýstižněji vykreslit složitou zahraniční situaci na diplomatickém poli. Ve většině případů odkázal hraběte pro další informace k přiloženým relacím či novinám.

⁵⁸ ČTVRTNÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan: *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha 2000, s. 25. V této době už vycházely noviny i v Praze, viz VOLF, Josef: *Dějiny novin v českých zemích*. Praha 1930. Je možné, že agent využíval k čerpání informací i těchto zdrojů, ale mnohem častěji se v dopisech objevují odkazy na kurýrní relace, jejichž obsah do Prahy přicházel přes Vídeň: SOA v Plzni, pracoviště Klášter, RA Verdugo, karton č. 27, inv. č. 341, A. Pichler F. J. Verdugovi z 6. 5. 1668 či 3. 3. 1670.

⁵⁹ Ani takováto několikastupňová informátorská soustava nebyla v tehdejším šlechtickém prostředí výjimkou. Pokud chtěl být člověk „v obraze“, bylo nutné v době teprve se rozvíjející sítě novin zajistit si i další zdroje informací. Tyto zdroje byly logicky často ovlivněny subjektivním pohledem na věc, tudíž nemohly zaručit, že získané informace budou stoprocentně pravdivé a plnohodnotné. Proto čím více, tím lépe. Podobným způsobem se nechal o důležitých událostech několika informátory zpravovat například Petr Vok z Rožmberka, viz KUBEŠ, J.: *Jan*, s. 125 či v mladší době členové rodu Valdštejnů, viz HRBEK, J.: *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové* (v tisku). Nemuselo se nutně jednat pouze o placené poskytovatele informací. O významných událostech se navzájem zpravovali také dobří přátelé v pravidelné korespondenci. Jednu z nejrozšířenějších informačních sítí měl v 17. století například Karel st. ze Žerotína, viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice 2005, s. 270. V 18. století měl rozsáhlou síť informátorů také hrabě František Antonín Špork. Viz PREISS, Pavel: *Boje s dvouhlavou saní. F. A. Špork a barokní kultura v Čechách*. Praha 1981, s. 125.

I rožmberského úředníka Jana Libru využíval Petr Vok jako jednoho ze zprostředkovatelů informací o místních událostech. Stejně tak agent Sachs posílal svému pánovi z Vídně zprávy o událostech společenského a politického charakteru, které by ho mohly zajímat,⁶⁰ a nijak se tomuto pravidlu nevy-mykají ani agenti Ditrichštejnů a Questenberků v 17. století či Valdštejnů.⁶¹ Stejně tak plnili všichni zmiňovaní úředníci úlohu listonoše, vyřizovali vzka-zy a roznášeli či rozesílali dopisy od hraběte jejich adresátům.⁶²

8. Závěr

Kvůli nedostatku informací o podobných agentech sloužících jiným šlechticům by pokus o vyslovení definice hrozil přílišnou generalizací. Nicméně krátký komentář a zhodnocení dosavadních poznatků, které jsem získala analýzou korespondence Augustina Pichlera s jeho pánem a jejím porovnáním s výsledky práce Lenky Maršálkové o agentu Janu Oktaviánu Sachsovi, je třeba uvést. Kromě informací o těchto dvou agentech poslouží k porovnání ještě několik drobných zmínek o šlechtických agentech v pracích Rostislava Smiška a Zdeňka Vybírala.⁶³ Toto shrnutí by se mohlo stát odrazovým můstkem k dalšímu bádání o funkci raně novověkých šlechtických agentů. Věřím, že bude brzy rozšířeno a postavy agentů v dějinách získají jasnější obrysy.

Funkce šlechtického agenta, tak jak vyvstává ze sledované korespondence, měla několik rovin a nelze přesně určit hranice toho, co ještě spadalo do agentovy kompetence, a co ne. Po porovnání s agentem hraběte Jeronýma Colloreda Janem Oktaviánem Sachsem si můžeme všimnout jednoho společného rysu, a sice že oba představovali prodlouženou ruku svého pána v místě, kde on sám nemohl být a řídit osobně své záležitosti. I Jan Adam Questenberk na počátku 18. století měl během svého pobytu v Jaroměřicích nad Rokytnou ve Vídni speciální agenty a také Ferdinand z Ditrichštejna si v osmdesátých letech 17. století najal agenty pro vyřizování záležitostí v Římě a v Augšpurku, zatímco sám pobýval ve Vídni.⁶⁴ Z tohoto rysu následně vyplývaly jednotlivé druhy povinností. Charakter těchto povinností byl ovlivněn spoustou faktorů, a proto nikdy nenajdeme dva různé agenty s úkoly stejného rozsahu.

⁶⁰ MARŠÁLKOVÁ, L.: *Hrabě*, s. 108.

⁶¹ SMÍŠEK, R.: *Císařský dvůr*, s. 432–434; Týž: *Hrabě*, s. 141; HRBEK, J.: *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové* (v tisku).

⁶² KUBEŠ, J.: *Jan*, s. 117–119; MARŠÁLKOVÁ, L.: *Hrabě*, s. 114.

⁶³ SMÍŠEK, R.: *Císařský dvůr*, s. 432–434; Týž: *Hrabě*, s. 141; VYBÍRAL, Z.: *Politická komunikace*, s. 270.

⁶⁴ SMÍŠEK, R.: *Hrabě*, s. 141; Týž: *Císařský dvůr*, s. 432–434.

Pokud měl šlechtic v působišti svého agenta nějaké majetky, připadla mu starost o jejich spravování. Náročnost a členitost tohoto úkolu ovšem záležela na tom, jak rozsáhlé tyto majetky byly, zda se jednalo jen o pár městských paláců, jeden hospodářský dvůr či dokonce o celé panství. Zároveň s movitým majetkem mohl agent získat povinnost dohlížet na ostatní služebníky svého pána, jejichž počet se odvíjel od velikosti majetku, což zase dále ovlivnilo míru agentových pravomocí.

Za nepřítomnosti šlechtice fungoval agent jako jeho zástupce při jednání s místními lidmi. Pokud vlastnil šlechtic nějaké domy, měl zde i sousedy, se kterými bylo čas od času třeba komunikovat. V případě, že tyto domy nebyly svobodné, ale spadaly pod nějaké místní právo, bylo nutné jednat i se zdejšími městskými úřady. Kromě toho přicházel agent do styku s lidmi, kteří měli vůči jeho pánovi nějaké pohledávky, jednal s jeho věřiteli i dlužníky a měl na starosti některé jeho finanční záležitosti.

Vzhledem k tomu, že byl šlechtic delší dobu mimo centrum společenského dění, potřeboval alespoň získávat pravidelně informace, aby neztratil kontakt s centrem monarchie. Nemohl zůstat izolován od okolního světa, respektive od světa své společenské vrstvy, pokud si chtěl v jejím rámci udržet slušné a stabilní postavení. Agent tedy v ideálním případě dělal svému pánovi prostředníka a zároveň ho pravidelně informoval o událostech, o kterých se domníval, že budou pro šlechtice důležité. Charakter zpráv se odvíjel od toho, jaké měl daný šlechtic postavení a v kterých kruzích se pohyboval. Záleželo také na jeho ambicích, které určovaly, o jaké informace bude mít zájem. Například agent Augustin Pichler většinou posílal hraběti zprávy velice obecného charakteru, a to zejména o politických událostech a o dění u dvora. Jednalo se spíše o zajímavosti než události, které by mohly nějak bezprostředně působit na život hraběte. Naopak Jeroným Colloredo, který si dělal ambice na získání vysokého dvorského úřadu a nobilitace, rád přijímal zprávy o nobilitacích ostatních dvořanů, neboť se ho tato jednání měla brzy také týkat.⁶⁵

Jako prostředník fungoval agent nejen v tlumočení důležitých zpráv společenského rázu, ale také v písemném styku svého pána s jeho přáteli a známými. Zajišťoval správné doručení dopisů adresátům a staral se také, aby odpovědi od nich v pořádku dorazily zpět.

Až do této chvíle jsem v podstatě nepopsala žádný nový jev. Při porovnání těchto poznatků s působením pražského hospodáře Petra Voka z Rožmberka kolem roku 1600 zjistíme, že sice především zastupoval svého pána v hospodářských záležitostech, ale kromě toho i on plnil úlohu listonoše, informátora,

⁶⁵ MARŠÁLKOVÁ, L.: *Hrabě*, s. 113, 119.

nákupčího a zástupce v jednání s věřiteli, dlužníky a místními úřady. I páni z Hradce měli v Praze ve druhé polovině 16. století jako svého zástupce speciálního úředníka, který měl na vše dohlížet.⁶⁶ Funkce agenta v sobě slučovala tedy prakticky všechny povinnosti těchto starších úředníků, ale navíc byla rozšířena o další rozměr, o nějakou speciální schopnost, kvůli které si šlechtic vybral jako agenta právě tohoto člověka a ne jiného.

V době, kdy se komplikuje veškeré úřední jednání a ztěžuje se orientace v těchto záležitostech, začíná být skoro nutností pro každého vyššího šlechtice zajistit si zástupce, který by se v byrokratických postupech všeho druhu vyznal a na nějž by se mohl spolehnout, zatímco bude sám spravovat své venkovské statky, nebo vykonávat svou funkci ve dvorském, či zemském úřadě. Nemuselo se jednat nutně pouze o agenta zběhlého v procesním právu. Nejen v případě soudních sporů musel šlechtic komunikovat s centrálními úřady. Byly tady například také žádosti o nobilitace apod. Tím, jak se proces komplikuje, objevují se lidé, kteří se specializují na vyřizování různých úředních pohledávek a na styk s různými druhy úřadů. Podle specializace se zřejmě rozlišovaly i různé druhy agentů. Záleželo tedy na šlechticově rozhodnutí podle jeho aktuální potřeby, jakého agenta zvolil; jestli jakéhosi právního sekretáře, jako tomu bylo v případě Ferdinanda Jana, či agenta zběhlého v zařizování nobilitací v případě Jeronýma Colloreda. Navíc pokud šlechtic potřeboval zastoupení v několika městech současně, mohl si najmout agentů více a vytvořit si tak agentskou síť.⁶⁷ Vedle toho si šlechtic u agenta cenil jeho informovanosti a schopnosti orientovat se ve společenském prostředí, které bylo pro šlechtice důležité.

Mohlo se jednat o agenta dlouhodobého či naopak jednorázového, pokud si ho šlechtic najal pouze pro jeho zvláštní znalosti o daném problému a po vyřízení záležitosti skončila i oficiální spolupráce s tímto agentem. Alespoň než vyvstal nový problém podobného rázu.⁶⁸

Základním společným znakem agentů byl také jejich zaměstnanecký vztah k šlechtici. Nepatřili přímo k vrchnostenskému správnímu aparátu. Jejich vztah ke šlechtici byl ošetřen smlouvou, která obecně definovala rozsah jejich služeb, které potom zaměstnavatel mohl konkretizovat podle aktuální

⁶⁶ K rožmberskému hospodáři KUBEŠ, J.: *Jan*; O správě pražského domu pánů z Hradce LEDVINKA, V.: *Dům*, s. 269–309.

⁶⁷ Síť agentů informátorů měl už Karel st. ze Žerotína na počátku 17. století, viz VYBÍRAL, Z.: *Politická komunikace*, s. 270. Síť pražských a vídeňských agentů si vytvořil i Jan Adam z Quesenberku o sto let později, viz SMÍŠEK, R.: *Hrabě*, s. 141. Podobně také členové rodu Valdštejnů si v letech 1640–1740 vytvářeli síť agentů a informátorů různého charakteru a kompetencí. Viz HRBEK, J.: *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové* (v tisku).

⁶⁸ MARŠÁLKOVÁ, L.: *Hrabě*, s. 124.

potřeby. Zároveň nebyli tito agenti povinováni svou službou pouze jednomu zaměstnavateli. Často poskytovali své služby několika šlechticům najednou, a to jako profesionální agenti, kteří svou momentální živnost založili jen na této profesi. Výhodnými adepty na agenty byli také úředníci zemského či dvorského správního aparátu, jejichž služeb využíval šlechtic především ve vztahu k jejich působení v úřadě. Jinak byla hranice mezi agenty a běžnými šlechtickými úředníky, jako byli sekretáři, hofmistři, správci apod., velice tenká. I tyto úředníky šlechtic využíval jako informátory, přímlyvce a správce a stejně dobře se k plnění podobných úkolů dali využít šlechtičtí příbuzní.⁶⁹

Závěr této práce se spíše pokusil naznačit, v čem spočívala funkce agenta, a neklade si ambice vytvářet obecně platné definice tohoto pobělohorského úřednického fenoménu. Pouze doufá, že svým obsahem přispěje k dalšímu bádání o těchto šlechtických úřednících.

RESUMÉ

PRAŽSKÝ AGENT HRABĚTE FERDINANDA JANA VERDUGA V DRUHÉ PŮLI 17. STOLETÍ

Tato práce analyzuje korespondenci hraběte Ferdinanda Jana Verduga s jeho pražským agentem Augustinem Pichlerem v letech 1668–1672 a na jejím základě se snaží vymezit pojem šlechtický agent, který se začíná objevovat v souvislosti se šlechtickými úředníky pobělohorského období a jehož význam nebyl dosud českými historiky prozkoumán.

Jako pomůcka k vymezení pojmu agent zde slouží porovnání se staršími šlechtickými hospodářskými úředníky předbělohorské doby, kteří měli podobné povinnosti jako agent, především správní, hospodářské a informátorské. Tyto druhy agentových povinností jsou v práci důkladněji rozebrány a ukázány na konkrétních příkladech z korespondence. Kromě těchto funkcí vykonával agent Augustin Pichler ještě funkci tzv. „právního sekretáře“, na kterou je zde kladen největší důraz, protože právě ta ho odlišuje od starých šlechtických hospodářských úředníků z 16. a první poloviny 17. století.

Po porovnání s nepočetnými zmínkami v současné historiografii o agentech jiných šlechticů dochází v závěru práce ke zjištění, že funkce agentů v pobělohorské době se z funkce původních hospodářských úředníků rozšířila o rozměr specializace na řešení konkrétního právníckého či byrokratického

⁶⁹ O různém charakteru valdštejnských informátorů HRBEK, J.: *Hledat a nalézat. Barokní Valdštejnové* (v tisku).

problému. Existovalo mnoho druhů agentů, podle jejich specializace, rozsahu kompetencí, místa zaměstnání apod.

SUMMARY

PRAGUE AGENT OF COUNT FERDINAND JAN VERDUGO IN THE SECOND HALF OF THE 17TH CENTURY

This work analyses the correspondence between count Ferdinand Jan Verdugo and his Prague agent Augustin Pichler between 1668 and 1672. The work, based on this correspondence, tries to define the term of aristocratic agent which started to appear in connection with aristocratic officials in period after the Battle of White Mountain and whose importance has not been examined by the Czech historians yet.

The comparison with earlier economy officials of aristocrats in period before the Battle of White Mountain is used to define the term “agent”. Officials’ obligations were similar to agent’s, especially in administration, economy and in the role of informants. This variety of agent’s responsibilities is closer analysed in this work and pointed out in particular examples from the correspondence. Apart from mentioned tasks of agent, Augustin Pichler had also a function of so called “juristic secretary”. The greatest emphasis in this work is put on this function because it distinguishes him from earlier economy officials of aristocrats in the 16th and the first half of the 17th century.

After comparison of a piece of information about agents of other aristocrats in contemporary historiography it is concluded that the function of agents in period after the Battle of White Mountain expanded. Their original role of economy officials was extended and they dealt with particular juristic or bureaucratic problems. There was a variety of agents who slightly differed in their specialization, range of competence, place of activity, etc.

Bc. Michaela Buriánková
Ústav historických věd
Filozofická fakulta
Univerzita Pardubice
Studentská 84
532 10 Pardubice